

HARCERSKI INFORMATOR HISTORYCZNY

Rok III:1934 październik-listopad Nr 4 /10/

Od redaktora

Niemal rok upłynął od chwili wydania ostatniego "Informatora". Tak poważne opóźnienie naszego cyklu wydawniczego jest rezultatem braku odpowiednich środków finansowych i możliwości druku.

W tece redakcyjnej spoczywa szereg ciekawych prac. Nie jesteśmy jednak w stanie zapewnić regularnego druku gotowych numerów.

W dalszym ciągu oczekujemy na materiały ukazujące prace poszczególnych komisji.

Prosimy o nadsyłanie informacji o dotychczas wydanych pozycjach książkowych, biuletynach itp.

Oczekujemy na opinie o wydawnictwach Zespołu Historycznego.

Równolegle oddajemy do produkcji numer 1 z 1985 r.

Urzędowe

INFORMACJA

o przebiegu VIII Spotkania Przewodniczących
i Sekretarzy Chorągwiowych Komisji Historycznych
24-26.05.1985 r. - Sielcia

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele 31 środowisk: nieobecnych 18, w tym usprawiedliwionych 4.

W czasie spotkania omówiono następujące problemy:

1. Dh Paweł Zaremski przedstawił i omówił zadania chorągwiowych komisji historycznych w świetle ustaleń zawartych w "Stanowisku Prezydium Rady Naczelnej ZHP z dnia 15 listopada 1984r." w sprawie historii harcerstwa.
Podkreślił, w najbliższym czasie w polu widzenia komisji historycznych powinny znaleźć się następujące problemy wężowe:
 - inspirowanie prac badawczych nad historią harcerstwa, prowadząco w efekcie do opracowania syntezy,
 - doskonalenie polityki wydawniczej,
 - upowszechnianie historii harcerstwa, w tym opracowanie metodyki upowszechniania historii organizacji,
 - gromadzenie pamiątek, ich eksponowanie i muzealnictwo,
 - ścisłe powiązanie działań dotyczących historii harcerstwa, ze sferą programowania i metodyki pracy Związku.
2. Dh Zbigniew Duszota omówił problemy statusu Kręgów Seniora w świetle obowiązujących dokumentów tzn. Instrukcji w sprawie pracy kręgów instruktorskich z dnia 1.XII.1982 r. i Regulaminów Stopni Instruktorskich ZHP z dnia 26.VI.1982 r. Następnie poinformował zebranych, że Krąg Seniora z Warszawy złożył wniosek w tej sprawie do VIII Zjazdu - omówił otrzymaną od Komisji Zjazdowej odpowiedź. W świetle tej odpowiedzi przedstawił projekt aneksu do obowiązujących dokumentów.
W oparciu o przedstawiony projekt i żywą dyskusję wybrany został zespół w składzie:
 - dh Zofia Pykosz hm PL - Gdańsk
 - dh Maciej Zawartko hm PL - Szczecin
 - dh Lucjan Lewandowski phm - Częstochowa

dh Jan Dworakowski hm PL - Białystok
dh Zbigniew Runowicz - Warszawa
Zespół opracował projekt aneksu, który zostanie przedstawiony do zatwierdzenia Głównej Kwaterze ZHP.

3. Dh Marianna Głowińska - omówiła zasady i tryb przyznawania rozety-mieczy do Krzyża "Za Zasługi dla ZHP".
Uchwałą w tej sprawie /Uchwała nr 66/ podjęła Rada Naczelna ZHP w czerwcu 1984 r. - zatwierdzając jednocześnie regulamin. Treść uchwały i regulaminu można znaleźć w "Motywach" nr 28 z roku 1984 i w Wiadomościach Urzędowych ZHP nr 3 z 1984 r. Omówiono też zasady wyboru pierwszej grupy harcerzy - uczestników II wojny światowej, którym we wrześniu 1985 r. w sposób uroczysty zostaną wręczone odznaczenia.

Przyjęto następujące ustalenia:

- komendy chorągwi, w porozumieniu i po zaopiniowaniu przez chorągwiowe komisje historyczne, przekażą do 1 sierpnia br. do GK ZHP pierwszych 8-10 wniosków o przyznanie rozety-mieczy
 - kierując do GK ZHP wnioski, należy wskazać osoby, które zdaniem wnioskodawców powinny zostać wyróżnione w pierwszej kolejności,
 - komisje historyczne zobowiązane zostały do ścisłego współdziałania w tej sprawie z macierzystymi komendami chorągwi.
4. Dh Kuba Kozłowski poinformował zebranych o pracach Społecznego Komitetu Organizacji Muzeum Harcerstwa w Warszawie.
 - została wykonana dokumentacja /5 kompletów slajdów/ z wystawy "Konspiracyjna Prasa Szarych Szeregów",
 - z mikrofilmowano niektóre tytuły prasy harcerskiej,
 - jest przygotowana bibliografia konspiracyjnej prasy harcerskiej,
 - w przygotowaniu jest też bibliografia wydawnictw harcerskich za lata 1983-85 obejmująca około 300 pozycji.Społeczny Komitet ma zamiar przygotować w 1986 r. następującą wystawę:
 - Wystawa Pocztówki Harcerskiej w Bibliotece Narodowej w Warszawie - luty-kwiecień 1986 r.
 - Wystawa 100 historycznych sztandarów harcerskich - Zamek Królewski w Warszawie - maj-czerwiec 1986 r.

- Wystawa Plakatu Harcerskiego - Muzeum Plakatu w Wilanowie
wrzesień-listopad 1986 r.

Prace i poszukiwania prowadzone przez Komitet

- Prasa harcerska w latach 1911-1939 - M. Miszczuk
- Katalog prasy harcerskiej z lat 1939-45 - T. Kozłowski
- Katalog prasy harcerskiej z lat 1945-1949 - M. Miszczuk

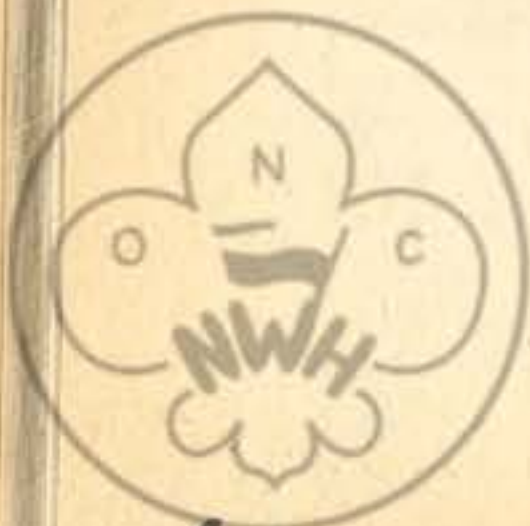
Komitet planuje opracowanie rejestru harcerskich miejsc pamięci wg ankiety, która zostanie przesłana do komisji historycznych i rejestru filmów, gdzie występuje problematyka harcerska.

x x x

W czasie dyskusji przedstawiono następujące propozycje:

1. Dł Wodzyński /Płock/ - zaproponował organizację spotkania członków Harcerskich Ochotniczych Drużyn Pracy, które działały w latach 1932-37 na terenie woj. katowickiego.
2. Dł Czesław Majer /Bydgoszcz/ - zaproponował, by jedno ze spotkań Przewodniczących zorganizować w Funce - Ośrodku Chorągwi Bydgoskiej ZHP.
3. IX Spotkanie Przewodniczących zaplanowano na listopad 1985 r. w Chorzowie.

Oprac.: hm PL M. Głowińska

4
archiwum

MARIAN MISZCZUK

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI WYDAWNICZEJ

Zespołu Historycznego Głównej Kwatery ZHP

/wrzesień 1982 - marzec 1985/

Samodzielną działalność wydawniczą Zespół Historyczny podjął we wrześniu 1982r. Tę działalność poprzedziło wydanie przez Młodzieżową Agencję Wydawniczą, na zlecenie Zespołu, "Bibliografii harcerskiej" pióra Wacława Błożejewskiego. Zasadniczym powodem podjęcia działalności wydawniczej było ogromne zainteresowanie historią harcerstwa, któremu towarzyszył brak odpowiednich opracowań. Zespół posiadał wówczas w swoich zbiorach szereg prac wartych upowszechnienia. Jednocześnie komisje historyczne oraz liczni harcerze-historycy zgłaszali konieczność przygotowania opracowań, które mogłyby służyć za wzorce w ich własnej działalności wydawniczej.

Drugim powodem rozpoczęcia własnej działalności była konieczność wznowienia najbardziej wartościowych prac metodycznych. Chodziło głównie o prace, które nie mogły być wydane w większych nakładach przez MAW a jednocześnie warte były przyponnienia i upowszechnienia w środowiskach teoretyków i metodyków harcerstwa.

Cały zasób wydawniczy został podzielony na cykle. Numery oznaczają pozycję w poniżej drukowanym spisie.

I. Wzorcowa monografia:

- drużyny /6/
- hufca /11/
- szczepe /7/
- chorągwi

II. Spisy tytułów prasy harcerskiej za lata 1911-1961:
- za lata 1911 - 1939 /5/

III. Postaci z dziejów /2,4,10,13,14/

IV. Wspomnienie /8/

V. Wznowienia prac metodycznych /3,9,12,15/.

Tak szeroko zakreślony zamysł wydawniczy okazał się możliwy do realizacji dzięki pomocy szeregu osób.

Przede wszystkim druha Czesław Bronisław Sędzko, który umożliwił wydanie druków kilku prac /4,5,8,10/ a jednocześnie był ich redaktorem technicznym i graficznym.

Poza tym Tomasz Cis Bankiewicz, który od 1984 r. ściśle współpracuje z Zespołem. Jego zasługą było pozyskanie druha Aleksandra Sazonowa, który zilustrował trzy prace /9,12,15/.

Oddzielnie wspomnieć należy o kilku drużynach warszawskich, których pomoc pozwoliła na szybsze wydanie prac powielanych w powielarni GK ZHP. Pomoc ta polegała na składowaniu książek po ich wydrukowaniu. Zespół nie płacił honorariów autorskich.

Łącznie w okresie sprawozdawczym wydano 14 druków zwartych o łącznej objętości ok. 820 s.mps. czyli ok. 32 arkuszy autorskich. Łączny nakład 17,1 tys. egz.

Zespół Historyczny wydawał także "Harcerski Informator Historyczny. Biuletyn Komisji Historycznych", który zaczął się ukazywać we wrześniu 1982 r.

Odbiorcami wydawnictw Zespołu są biblioteki publiczne oraz historycy, metodycy, teoretycy oraz działacze harcerscy. Wszystkie pozycje są wyczerpane.

A. Prace Zespołu Historycznego Głównej Kwatery ZHP:

1. Wacław Błaziejewski: Bibliografia harcerska 1911-1960. Warszawa 1981. Na zlecenie Zespołu Historycznego GK ZHP wydała Młodzieżowa Agencja Wydawnicza. Nakład 1 tys. egz. s.452. Offset.

1d. Wacław Błaziejewski: Bibliografia harcerska 1911-1960. Suplement. Warszawa 1984. Na zlecenie Zespołu Historycznego GK ZHP wydała - Młodzieżowa Agencja Wydawnicza. Nakład 1 tys. egz., s.65. Offset.

Fundamentalna praca obejmująca harcerskie druki zwarte, kalendarze, jednodniówki, ulotki za lata 1911-1960. Autor zebrał i opisał 2002 pozycje. Praca nie obejmuje czasopism.

2. Ola Nałkowska: Andrzej Nałkowski. Warszawa 1983. Wyd. III /błądnie oznaczone jako II/. Nakład 300 egz., s.20. Offset. Krótkie wspomnienie biograficzne o współtwórcy harcerstwa wydane po raz pierwszy w 1944 r. w Londynie. Autorka ukazuje tytułowego bohatera jako zwykłego człowieka o niezwykłym charakterze, walczącego z przeciwnościami życia i własnymi słabościami.

Obecnie przygotowywane jest wydanie pracy drukiem.

3. Roland E. Philipps: System zastępowy. Warszawa 1983. Wyd. VI. Nakład 500 egz. /oryginalowo podano 3 tys./, s. XIII+38. Offset. Wznowienie pracy będące pierwowzorem wielu polskich wydawnictw poświęconych tytułowej tematyce. Książka zmusza do refleksji nad podstawowymi wartościami harcerstwa oraz roli systemu zastępowego w harcerskim wychowaniu.

4. Maria Zychowska: Jerzy Braun /1901-1975/. Harcerz, poeta, filozof, publicysta. Postaci z dziejów. Warszawa 1983. Nakład 1 tys. egz., s.34, il. Druk. Biografia autora pisani "Płonie ognisko i szumi knieje". Autorce udało się ukazać bogatą osobowość tytułowej postaci, a jednocześnie utrzymać ciekawy, wartki styl narracji. Praca otwiera serię "Postaci z dziejów".

5. Marian Miszczuk: Spis tytułów prasy harcerskiej 1911-1939. Warszawa 1983. Nakład 1 tys. egz., s. 29+errata. Druk.
Autor zebrał 247 tytułów. Praca otwiera serię "Spisów", które mają być wstępnym krokiem do opracowania bibliografii prasy harcerskiej od roku 1911 do chwili obecnej. W druku jest "Spis tytułów prasy harcerskiej 1939-1945" /Konspiracja i Powstanie Warszawskie/, autorstwa Tomasa Kuby Kozłowskiego i Maliny Szczepanik.
6. Bondan Piechowink: 5 Harcerska Drużyna Żeglarska im. Króla Władysława IV w Wągrowcu. Warszawa 1983. Nakład 1 tys. egz. s. 51+12nlb.+1 zdjęcie. Offset. Krótka monografia jednej z harcerskich drużyn. Stanowi wzór, w jaki sposób każda drużyna może przygotować swoją monografię.
7. Zarys dziejów 22 Szczepu "Watra" im. hm. Kazimierza Skorupki. Praca zbiorowa pod redakcją Grzegorza Nowika. Warszawa 1983. Nakład 1,2 tys. egz., s. 142, 2 mapy + errata. Offset.
Naukowa monografia jednej z najstarszych drużyn warszawskich, której dzieje zaczynają się w 1915 r. Drużyna działała wśród rzemieślniczej i robotniczej młodzieży Grochowa. W jej szeregach wyrósł warszawski tramwajarz Kazimierz Skorupka zamordowany w obozie na Majdanku.
Praca odtwarza z benedyktyńską dokładnością różne aspekty pracy harcerskiej w tym środowisku. Jest wzorem dla naukowego opracowania dziejów harcerskiego środowiska - szczepu.
8. Antoni Wasilewski: Moje harcerskie lata. Warszawa 1984. Nakład 3 tys. egz., s. 39, 11. Druk. Wspomnienia wybitnego instruktora harcerskiego wywodzącego się ze środowiska "Czarnej Trzynastki Wileńskiej". Autor wspomnień wiele przeżył i wiele wydzielił, lecz z kart książki przebija pogoda, miara w czynności i harcerskie ideały.

9. Juliusz Dąbrowski: Harce zimowe w polu. Warszawa 1984. Wyd. IV. Nakład 1,8 tys. egz., s. 58. Offset.
Wznowienie książki wydanej po raz pierwszy w 1935 r. Pracę uzupełnia nota o Autorze pióra Grzegorza Nowika.
10. Jadwiga Wierzbicka: Aleksander Koniński 1903-1978. Warszawa 1984. Nakład 3 tys. egz., s. 42, 11. Druk.
Biografia A. Konińskiego napisana w formie wspomnienia. Całość uzupełniają unikatowe zdjęcia i przypisy opracowane przez Grzegorza Nowika oraz nota o Autorze.
11. Mariusz Kowalik: Harcerstwo Stalowej Woli 1939-1961. Zapiski kronikarskie. Warszawa 1984. Nakład 300 egz., s. 118+errata. Offset.
Starannie przygotowana monografia harcerstwa w mieście przemysłowym. Gros pracy poświęcone jest dziejom hufca ZHP po 1956 roku.
12. Władysław Szczyciel: Jak prowadzić zastęp harcerski. Warszawa 1984. Wyd. VII. Nakład 1 tys. egz., s. 78. Offset.
Kolejne wznowienie książki metodycznej, tym razem wydanej po raz pierwszy w 1946 r. Książka odpowiada na jedno z najważniejszych pytań w harcerstwie - jak prowadzić zastęp? - jeżeli ma ono być nadal ważnym, znaczącym przeżyciem służby i przygody.
13. Wacław Błażejewski: Postaci z dziejów. 35 biografów działaczy i instruktorów harcerskich. Warszawa 1984. Nakład 500 egz., s. 60. Offset.
Praca zawiera biografie wybitnych postaci z dziejów harcerstwa, czynnych głównie od momentu powstania naszego ruchu do wybuchu II wojny. Od szeregu lat historycy harcerstwa podkreślili konieczność opracowywania biografów wybitnych instruktorów

i działaczy harcerskich. Popularyzację postaci z naszych dziejów należy uznać za istotny czynnik kształtowania świadomości historycznej w harcerstwie.

14. Anna Zawadzka: Opowieść o Drużnie Jadze. Harcmistrzyni Rzeczypospolitej. Jagwica Falkowska 1889-1944. Warszawa 1984. Nakład 1 tys. egz., s.60 + wkładka fotograficzna, s.4. Offset. Wkładka-druk. Biografia jednej z najwybitniejszych instruktorek harcerskich, współtwórczyni harcerstwa żeńskiego, współtwórczyni koncepcji wędrowniczek. Jej osobowość wycisnęła piętno na organizacji i na wielu ludziach, którzy ją znali.
15. Władysław Szczyciel: Jak prowadzić drużynę harcerską. Warszawa 1985. Wyd.III. Nakład 1,5 tys. egz., s.107. Offset. Wznowienie książki wydanej po raz pierwszy w 1946 r. a będącej logiczną kontynuacją pracy "Jak prowadzić zastęp harcerski". Pracę uzupełnia nota o Autorze pióra Mariana Miszczuka.
- B. "HARCERSKI INFORMATOR HISTORYCZNY. Biuletyn Komisji Historycznych ZHP". Do użytku wewnętrznego. Redaktor: Marian Miszczuk. Redaktor techniczny: Barbara Józwiak. Wydawca: Zespół Historyczny GK ZHP. Warszawa.
- R.I: 1982 nr 1-2
R.II: 1983 nr 1,2,3,4
R.III: 1984 nr 1,2-3
- Nakład: 700 egz. Uwaga: nr 4 z 1984 zawiera - Jerzy Sielicki: Historia w harcerstwie. Materiał poświęcony metodyce pracy z historią w zastępie i drużynie. Nakład numeru 1,5 tys. egz.

Recenzje

ANDRZEJ REMBAŁSKI

DZIEJE „WATRY”

Od wielu lat w środowiskach instruktorskich trwają dyskusje na temat opracowania dziejów harcerstwa.

Historycy zajmujący się tą problematyką wskazują na liczne trudności, jakie towarzyszą badaniom dziejów Związku.

Do najpoważniejszych problemów należy stosunkowo niewielka ilość materiałów źródłowych, przechowywanych w archiwach państwowych, bądź też znaczne ich rozproszenie. Wiele cennych dokumentów znajduje się w rękach prywatnych.

Stosunkowo niewiele zachowało się do dziś takich źródeł, jak kroniki drużyn i szczeptów, książki pracy, dokumentacja obozów i zimowisk.

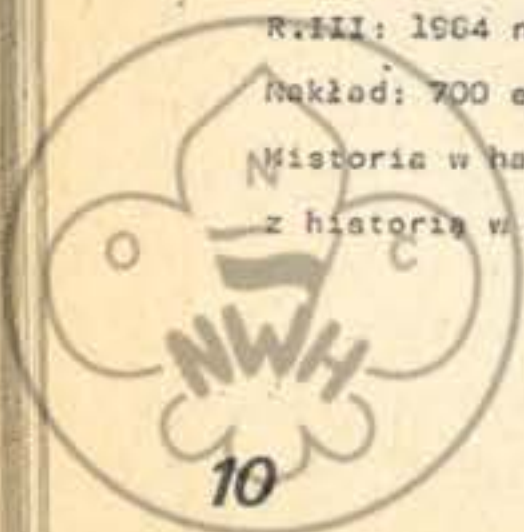
O wielu wydarzeniach możemy się dziś dowiedzieć już tylko wyłącznie z relacji ich świadków. Ten stan rzeczy powoduje, że do sporadycznych wypadków należy zaliczyć opracowanie i wydanie drukiem monografii podstawowych ogniw naszego Związku. A jest to problem ważki z kilku względów.

Po pierwsze, monografie drużyn i szczeptów będą bardzo przydatne przy opracowywaniu syntezy dziejów harcerstwa.

Po wtóre, tego typu prace pozwalają nie tylko zapoznać się z dziejami poszczególnych jednostek harcerskich, ale spełniają także ważną rolę wychowawczą.

Doświadczenie wskazuje wszakże na to, że do najlepszych drużyn w swoich środowiskach należą te, które kultywują dobre zwyczaje i tradycje oraz pamiętają o swych najwybitniejszych instruktorach i wychowankach.

Nierzadko przecież są wśród nich tacy, których życie i dokonania stanowią wzory godne do naśladowania przez kolejne

archiwum

pokolenia harcerzy.

Inicjatywy zmierzające do opracowania i publikowania monografii drużyn i szczepli są konsekwentnie popierane przez Zespół Historyczny Głównej Kwatery ZHP. Dzięki jego pomocy i wsparciu w ubiegłym roku ukazała się monografia 5 Harcerskiej Drużyny Żeglarskiej im. Króla Władysława IV w Węgrowcu^{1/} oraz historia 22 Szczepu "Watra" im. hm. Kazimierza Skorupki w Warszawie.^{2/}

Druga z tych prac należy niewątpliwie do najciekawszych książek obrazujących dzieje drużyn harcerskich, które ukazały się w ostatnich latach.

Praca ta powstała z inicjatywy instruktorów kierujących obecnie 22 Szczepem "Watra" przy aktywnym wsparciu najstarszych jego wychowanków.

Jak napisano w "Przedmowie" do omawianej pracy, podjęcie trudu zbadania historii najstarszej drużyny na Grochowie zawdzięczać należy druhom: hm. Jerzemu Przyjemskiemu i H.R. Franciszkowi Kuczewskiemu. Oni to zaszczyli wśród najmłodszych pokoleń grochowskich harcerzy szacunek do przeszłości. Całość prac związanych z przygotowaniem książki spoczywał w rękach instruktora szczepli "Watra", a jednocześnie wybijającego się historyka młodego pokolenia hm. Grzegorza Nowika.

W jej kolejnych rozdziałach ukazano chronologicznie dzieje drużyn grochowskich wywodząca się z 22 WDH założonej w 1915 r. przez Stefana Mikołajewskiego. Rozdziały te poprzedzono interesującym szkicem zatytułowanym "Grochów - przedmurze Warszawy". Grochów - niegdyś wieś, dziś jedna z największych dzielnic stolicy na trwałe zapisał się na kartach historii naszego narodu. Nie widać dziwnego, że jego przeszłość stanowi istotny element pracy wychowawczej drużyn wchodzących w skład 22 Szczepu WDH "Watra".

12

archiwum

Autorzy pracy sięgnęli do wszystkich dostępnych im źródeł historycznych. Wykorzystali materiały znajdujące się w archiwach państwowych, a także prace drukowane, w których wspomniano o dziejach harcerstwa na Grochowie.

Charakterystyczne jest jednak to, że znaczną część informacji wykorzystanych przez autorów monografii stanowią zapisy ze starych kronik, bądź też relacje i wspomnienia spisane przez uczestników zdarzeń sprzed lat.

Fakt ten jeszcze raz dobitnie wskazuje na to, że autorzy prac historycznych dotyczących dziejów naszego Związku powinni jak najrychlej dotrzeć do byłych lub najstarszych działaczy harcerskich. W wielu środowiskach oni bowiem są jedynym źródłem informacji o dziejach harcerstwa.

Doświadczenia autorów omawianej monografii wskazują nam także na to, że powinniśmy również i dziś zwracać większą uwagę na dokładne pisanie kronik oraz prowadzenie i przechowywanie dokumentacji drużyn i szczepli.

Największą zaletą pracy poza zgromadzeniem bogatego materiału faktograficznego jest przystępny tok narracji, dzięki któremu książkę tę będą czytać zapewne nie tylko profesjonalni historycy, ale także i kolejne pokolenia harcerzy z Grochowa. Monografia została opracowana niezwykle rzetelnie. Świadczy o tym nie tylko poszczególne jej rozdziały, ale także wykazy obozów letnich i zimowych oraz listy drużynowych, szczeplowych, przewodniczących Kręgu Instruktorskiego oraz Koła Przyjaciół Harcerstwa. Czy omawiana praca nie posiada żadnych mankamentów? Na pewno nie. Nie ulega bowiem wątpliwości, że autorom nie udało się opisać wszelkich przejawów działalności drużyn wchodzących w skład 22 WDH. Mają oni zresztą świadomość tego

13

faktu, gdyż zwracają się z apelem do czytelników o pomoc w uzupełnieniu opracowania i zgłaszanie swych uwag.

Sędzę, że wskazane byłoby zamieszczenie na końcu książki indeksu nazwisk. Wydaje się, że można było także się pokusić o skreślenie krótkich not biograficznych tych harcerzy 22 WOI, którzy już nie żyją. Wszak szczepek ten należy do tych nielicznych jednostek harcerskich, który ze swego bohatera przyjął jednego ze swych instruktorów.

Mimo tych drobnych uwag myślę, że książka powinna się znaleźć nie tylko w rękach byłych i obecnych członków 22 Szczępu "Watra" w Warszawie. Winni się z nią także zapoznać wszyscy, którzy zamierzają w najbliższym czasie spisać historię swych szczepek i drużyn.

Redaktor książki hm. Marian Miszczuk w nocie "Od wydawcy" napisał:

"Od kilku lat trwa dyskusja o drogach i metodach przedstawiania młodzieży harcerskiej i społeczeństwu historii ruchu harcerskiego. Wydaje się, iż najlepszym sposobem jest pokazywanie dziejów poszczególnych środowisk. Monografia 22 Szczępu "Watra" winna stać się wzorem takich opracowań".

Oby Szczępek z Grochowa znalazł jak najwięcej swych naśladowców.

1/ B. Piechowiak: 5 Harcerska Drużyna Żeglarska im. Karola Włodysława IV w Wągrowcu, Warszawa 1983.

2/ Zarys dziejów 22 Szczępu "Watra" im. hm. Kazimierza Skorupki: praca zbiorowa pod red. hm. Grzegorza Nowika wyd. I Warszawa 1983.

Listy

- o d p i e -

MUZEUM SZTUKI MEDALIERSKIEJ
50-108 WROCŁAW - ul. Kiełbaśnicza 5 - POLSKA

Wrocław, 1985-VIII-23
015/0/1/1610/85

Główna Kwatera
Związku Harcerstwa Polskiego
ul. Konopnickiej 6
00-950 W a r s z a w a

Dyrekcja Muzeum Sztuki Medalierskiej we Wrocławiu zwraca się z prośbą o pomoc w skompletowaniu kolekcji brakujących nam odznak Chorągwi ZHP i informacje o regulaminach odznak oraz o ich projektantach.

Muzeum nasze posiada w swych zbiorach odznaki następujących Chorągwi:

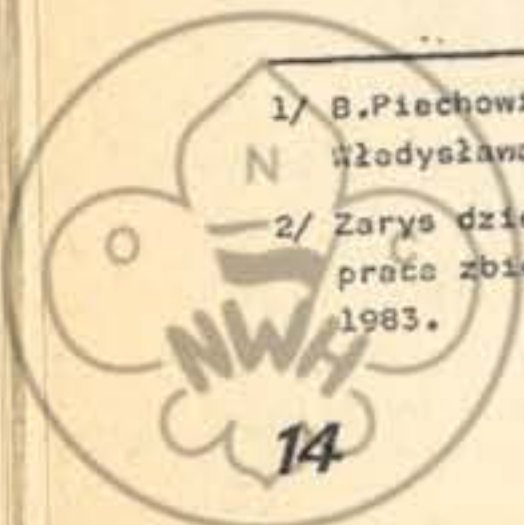
Łódzkiej, Lubelskiej, Bydgoskiej, Warmińsko-Mazurskiej, Służby Ziemi Śląskiej, Szczecińskiej, Wielkopolskiej, Rzeszowskiej, Koszalińskiej, Warszawskiej, Olsztyńskiej, Białostockiej i Wrocławskiej.

Skompletowanie tej kolekcji powinno leżeć nie tylko w interesie Muzeum, ale i ZHP ze względu na przygotowywany "Katalog odznak Związku Harcerstwa Polskiego z lat 1911-85".

Dział Orderów i Odznaczeń
/-/ mgr Henryk Barszczewski
podpis nieczytelny

Dyrektor
dr Adam Więcek
podpis nieczytelny

Za zgodność:

Spis treści

URZĘDOWE

Informacja o przebiegu VIII Spotkania Przewodniczących i Sekretarzy Chorągwianych Komisji Historycznych 24-26.05.1985 r. - Sielcia.....s.2

Marian Miszczuk: Sprawozdanie z działalności wydawniczej Zespołu Historycznego Głównej Kwatery ZHP /wrzesień 1982 - marzec 1985/.....s.5

RECENZJE

Andrzej Rembaleki: Dzieje "WATRY".....s.11

LISTY

Muzeum Sztuki Medalierskiej.....s.15

DODATEK

Kazimierz Jarzembowski: Informacja o działalności konspiracyjnej ZHP w Lublinie /1939-1944/ 4 s.

KAZIMIERZ JARZEMBOWSKI

INFORMACJA

o działalności konspiracyjnej ZHP (w Lublinie /1939-1944/

W październiku 1939 roku lubelskie instruktorki i instruktorzy ZHP podjęli zorganizowaną działalność skierowaną do odtworzenia w warunkach konspiracji Lubelskich Chorągwi Harcerek i Harcerzy. Działając w ścisłym kontakcie z powstałymi w Warszawie konspiracyjnymi władzami ZHP, które na okres wojny przyjęły dla Związku ogólną nazwę "Szarych Szeregów", utworzono podziemne struktury obejmujące swym zasięgiem prawie całe województwo lubelskie /wówczas 14 powiatów/.

Pełną poświęcenia i ofiar służbę Ojczyźnie Chorągwie Lubelskie pełniły w różnym powodzeniu przez cały okres okupacji, utrzymując do końca kontakt z naczelnymi władzami Związku w Warszawie.

Obie Chorągwie wykonały sumiennie swe zadania. Poczynając od pracy wychowawczej, poprzez wszechstronną działalność społeczną w celu ulżenia ciemiężonemu narodowi, aż po udział w organizacjach wojskowych i czynnej walce z okupantem.

HARCERKI

Organizacja. Przez cały okres okupacji na terenie Lublina działała Komenda Chorągwi Harcerek oraz Hufiec Harcerek liczący 3 drużyn składających się z 3-4 zastępów po 5-6 dziewcząt w zastępie - ok. 100 harcerek.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że Komenda Harcerek zdołała przez cały okres utrzymać kontakt i kierować działającymi w terenie organizacjami harcerek w ponad 20 miejscowościach województwa.

Komendantki Chorągwi.

1. hm Maria Walciszewska ps. "Skalska", "Jadwiga", ur.1902 r., nauczycielka. Komendantka Pogotowia Harcerek od sierpnia 1939 do 18 lutego 1941 r. Aresztowana 18.02.1941 r., osadzona w więzieniu estapo "Pod Zegarem" w Lublinie. Tego samego dnia odebrała sobie życie, aby w ten sposób przerwać śledztwo i ochronić współtowarzyszy służby. Odznaczona pośmiertnie Krzyżem Virtuti Militari V kl.
2. hm Danuta Magierska ps. "Aniela", "Weronika", ur.1910 r. Funkcję Komendantki pełniła od 18 lutego 1941 do wiosny 1943 r. Zmarła w 1984 r.
3. hm Maria Świtalska ps./?/, ur. 1914 r., nauczycielka. Na stanowisku Komendantki od wiosny 1943 do 2 listopada 1943 r.

HARCERSKI INFORMATOR HISTORYCZNY. Biuletyn Komisji Historycznych ZHP. Do użytku wewnętrznego. Redaktor: Marian Miszczuk. Redaktor techniczny: Barbara Józwiak. Wydaje: Zespół Historyczny GK ZHP. Nakład 700 egz. Pow. GK ZHP. Zes. Nr 957. Nr zamknięto 1.10.85 r. Oddano do druku 26.10.85 r. Adres red. 00-491 Warszawa, ul. Konopnickiej 6.

Aresztowana 2.11.1943 r. w pociągu, w drodze z odprawy komendantek chorągwi w Warszawie, zdołała zniszczyć papiery konspiracyjne. Odebrała sobie życie w areszcie w Dęblinie. Odznaczona pośmiertnie Krzyżem Virtuti Militari V kl.

4. hm. Maria Daszkiewiczowa ps./?/, ur. 1902 r., nauczycielka. Funkcję Komendantki pełniła od 2 listopada 1943 do jesieni 1944 r.

Działalność. Do pracy konspiracyjnej stanął prawie cały przedwojenny zespół instruktorek lubelskich. Część z nich objęła odpowiedzialne kierownicze stanowiska w pracy konspiracyjnej i społecznej, a starsze dziewczęta pełniły nieprzerwaną służbę na wszelkich możliwych odcinkach: opieka nad dziećmi /ochronki/, udział w ZWZ-AK i Wojskowej Służbie Kobiet, służba łączności, służba sanitarna, pomoc wysiedlonym, tajne nauczanie i samokształcenie, praca wychowawcza w zespołach harcerskich, kształcenie starszyszy harcerskiej.

Znany jest powszechnie czyn harcerzek lubelskich uwięzionych w obozie Ravensbrück - zaalarmowanie świata o zbrodniach dokonywanych tam na więźniarkach poddawanych eksperymentom medycznym.

HARCERZE

Organizacja. Lubelska Komenda Chorągwi Harcerzy, nosząca w czasie wojny kryptonim "Ul. Złote" /początkowo "Chleb"/, miała swoją siedzibę w Lublinie. Kontakt z Naczelnictwem Szarych Szeregów w Warszawie utrzymywany był przez wizytatorów, komendantów i łączników. Kontakty Komendy Chorągwi z terenem /prawie z całym tzw. dystryktem lubelskim/ utrzymywane były przynajmniej do wiosny 1941 roku. Sprzyjał temu fakt, że do pracy konspiracyjnej przystąpiła znaczna część przedwojennych instruktorów z terenu całej lubelszczyzny. Jednak coraz liczniejsze aresztowania przez gestapo, zwłaszcza w 1941 r., wykrużyły z szeregów większość instruktorów i starszych wiekiem harcerzy. W Lublinie już w listopadzie 1939 r. aresztowani zostali między innymi hm. Bolesław Zimmer i hm. Mieczysław Stągrowski. W 1940 r. hm. Aleksander Wojno i prawdopodobnie pms. Władysław Smoleński /nie udało się ustalić daty aresztowania Smoleńskiego/. W 1941 r. aresztowani zostali komendant Chorągwi hm. Tadeusz Kozłowski, pms. Stanisław Koska, pms. Jerzy Kawczyzak oraz starsi wiekiem i doświadczeni w pracy harcerskiej druhowie: Marian Chalupko, Ryszard Rajewski, Stefan Okupny, Zbigniew Wahl. Spowodowało to utratę kontaktów z terenem, gdyż i tam dokonano licznych aresztowań. Aresztowani zostali komendanci hufców: hm. Stanisław Duński z Białej Podlaskiej, hm. Michał Lisowski z Huczynia Podlaskiego oraz pms. Marian Pilarzki z Chełma. Aresztowania w Warszawie wśród członków "Pasioki" w drugiej połowie 1942 r., zwłaszcza hm. Dymitra Sena-

torzkiego - komendanta Chorągwi Lubelskiej w latach 1937-39 oraz hm. Konrada Zembrzuskiego, którzy w tym okresie utrzymywali ściśle kontakty z Chorągwią Lubelską, doprowadziły do utraty kontaktów z Warszawą. W obawie przed dalszymi aresztowaniami zawieszona została działalność Komendy Chorągwi, a sam komendant pms. Kazimierz Tomillo wyjechał z Lublina i ukrywał się w okolicach Chełma. Do Lublina powrócił dopiero po wyzwoleniu. W tej sytuacji nowy wizytator pms. Tadeusz Kwaśniewski /aresztowany w marcu 1943 r./ powołał na stanowisko komendanta Chorągwi Lesława Dastachewicza, który na przełomie roku 1942/43 zorganizował od podstaw Komendę Chorągwi. Nastąpił szybki wzrost ilości członków Szarych Szeregów w Lublinie. W drugiej połowie 1943 r. Chorągiew miała największy stan osobowy w czasie okupacji - 285 harcerzy. W okresie tym dokonano reorganizacji Szarych Szeregów, tj. podziału na trzy grupy wiekowe. Najstarsi, powyżej 18 lat - 115 harcerzy, utworzyli Grupy Szturmowe /GS/; 15-17 lat - 160 harcerzy, Bojowe Szkoły /BS/ nazwane w Lublinie Batalionem Skautowym; 12-14 lat - Zawieszono około 10 harcerzy. Podział na grupy wiekowe istniał już do końca okupacji.

Komendanci Chorągwi

1. hm. Tadeusz Kozłowski ps. "Jan", ur. 1904 r., por. rez., technik drogowy, komendant Chorągwi od października 1939 do 29 marca 1941 r., tj. do chwili aresztowania. Zginął w Oświęcimiu 23.09.1941 r.
2. pms. Władysław Smoleński ps. "Jan Bukala", ur. 1910 r., ppor. rez., nauczyciel. Istnieje wątpliwość, czy pełnił funkcję komendanta po aresztowaniu T. Kozłowskiego. Był członkiem Komendy Chorągwi. Aresztowany prawdopodobnie w Chełmie 1940 lub 1941 r. Nieznane są jednak okoliczności oraz daty aresztowania i śmierci.
3. hm. Januariusz Karwacki ps. /?/, ur. /?/. Prawdopodobnie w drugiej połowie 1941 r. reprezentował chorągiew lubelską i utrzymywał kontakty z naczelnymi władzami Szarych Szeregów w Warszawie. Podobno aresztowany w Krakowie /1942/, zginął w Oświęcimiu.
4. pms. Kazimierz Tomillo ps. /?/, ur. 1916 r., kpr. pchor. rez., b. drużynowy 4 LDH. Nieznana jest data objęcia funkcji komendanta, którą pełnił do listopada 1942 r. Zmarł 13.10.1983 r.
5. pms. Lesław Dastachewicz ps. "Kawory", ur. 1913 r., profesor szkół średnich. Funkcję komendanta pełnił od grudnia 1942 do sierpnia 1943 r.
6. pms. Henryk Ostrowski ps. "Kos", "Heniek", ur. 1919 r., pchor. III Komendant Hufca GS Warszawa-Praga. Aresztowany w Warszawie a następnie odbity w alicji pod Arsenalem. Skierowany do Lublina, obejmuje stanowisko komendanta Chorągwi. Ponownie aresztowany w Lublinie 6 grudnia 1943 r. Przebywał w obozach koncentracyj-

nych do 1945 r.

7. płm. Zbigniew Urych, ps. "Ryszard", ur. 1920 r., plut. pchor. rez., b. drużynowy 1 LDH. Komendant BS od sierpnia 1943 r., a po aresztowaniu H. Ostrowskiego pełnił jednocześnie obowiązki komendanta Chorągwi.

Działalność. Większość przedwojennych instruktorów i starszych harcerzy posiadała stopnie wojskowe a część z nich brała udział w kampanii wrześniowej. Sprzyjało to przygotowaniu starszej młodzieży do działalności harcersko-wojskowej i ułatwiało kontakty z organizacjami wojskowymi. Wspomniane wyżej aresztowania oraz przejście wielu harcerzy do ZWZ-AK jak i przeciągająca się wojna zmusiły do werbowania i szkolenia młodszych harcerskich roczników dla zabezpieczenia potrzeb organizacji, wojska /AK/ a w przyszłości wyzwolonego kraju. Kierowano więc młodzież na kursy samochodowe do szkoły Zambelego w Lublinie. Własnymi siłami prowadzono szkolenie w zakresie wywiadu, sabotażu i dywersji oraz wyszkolenie strzeleckie. Prowadzono szkolenie starszyny harcerskiej /w tym kurs podharcemistrzowski w 1943 r./. Przy współudziale AK zorganizowano dla grup harcerskich kursy podchorążych i podoficerskie, które w latach 1943-44 ukończyło kilkunastu harcerzy z GS.

Równoległe ze szkoleniem prowadzona była działalność propagandowa /napisy na murach, ulotki, kolportaż prasy podziemnej/ oraz działalność wywiadowcza, zwłaszcza dotycząca ruchu wojsk niemieckich i mały sabotaż. Nie zaniebawiano też samokształcenia i nauki w dostępnych szkołach oraz na tzw. kompletach /tajne nauczanie/. Udzielano wszechstronnej pomocy więźniom i jeńcom wojennym oraz rodzinom żydowskim i rodzinom aresztowanych, udzielano okresowej pomocy materialnej członkom Szarych Szeregów znajdujących się w najtrudniejszych warunkach bytowych. Zagrożonych aresztowaniami kierowano do oddziałów partyzanckich lub na "meliny". W czerwcu 1944 r. w ramach Akcji "Burza" harcerze z Grupy Szturmowej odbyli kilkudniowe ćwiczenia w terenie pod osłoną oddziałów partyzanckich. W okresie wyzwolenia Lublina część harcerzy z GS i BS brało czynny udział, działając bezpośrednio w samym mieście lub w składzie oddziałów partyzanckich, zwłaszcza "Knicica" i "Szarugi".

Autor prosi o nadsyłanie uwag i uzupełnień na adres:
Kazimierz Jarzembowski, Al. Niepodległości 153/155 m. 44,
02-555 Warszawa, tel. 49-07-70.

H
H
H

HARCERSKI INFORMATOR HISTORYCZNY. Biuletyn Komisji Historycznych ZHP. Dodatek do nr 4 z 1984 r. Redaktor: Marian Miszczyński. Nakład 500 + 700 egz. Pow. GK ZHP. Zam. nr 861.

archiwum